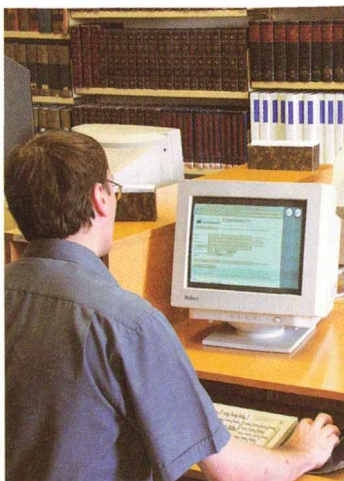

Akár hagyományos, akár számítógépes eszközökkel dolgozunk: a cél ugyanaz, hogy megtaláljuk a szükséges dokumentumot

SZÁMÍTÓGÉP A KÖNYVTÁRBAN

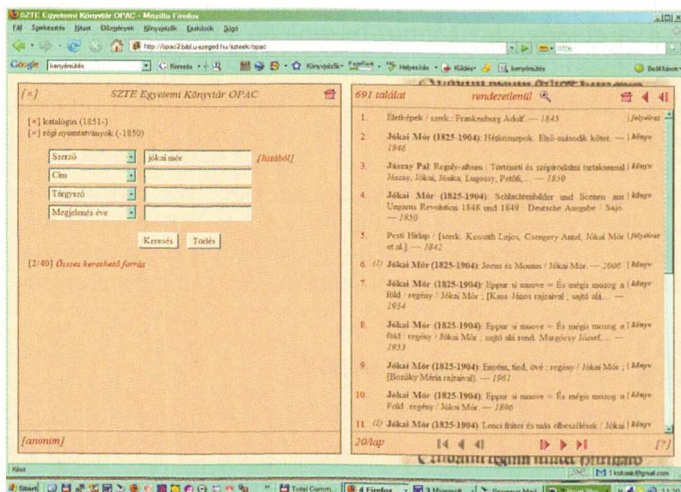
A könyvtár lelke a katalógus, amelynek segítségével sokrétűen kereshetünk a könyvek között. Ha egy 20 ezer kötetes iskolai könyvtárban van betűrendes és tárgyszó-katalógus is, és az összes lehetséges helyre besoroljuk a cédulákat, akkor a rendezett katalóguscédulák száma 100 000 felett lesz! Képzeld el ezt a munkát egy több milliós könyvtárban! Hiszen ott még többféle speciális katalógus is létezhet, s ráadásul a könyvtári állományt állandóan adminisztrálni kell, hiszen naponta több ezer könyvet kikölcsönöznek, és ugyanannyit vissza is hoznak. S akkor még nem beszéltünk a tízezernyi beiratkozott olvasó nyilvántartásáról. Ezek után nem nehéz elképzelni, hogy a könyvtárosok fantáziáját miért is ragadta meg a számítógép.

Könyvtári számítógépes alapok

A könyvtári számítógépesítés **adatbázisra** épül. Ez a könyvtári felfogásban nem más, mint a cédulára alapozott katalógusnak és nyilvántartásnak az elektronizált változata. Az adatbázis megfelel a katalógusszekrénynek, a cédula a rekordnak. A könyvtári **rekord** is **adatmezőkből** áll, amelyek szigorú szabványok szerint tartalmazzák a művek adatait. A legfontosabb mezők (a katalóguscédulának is megfeleltethetően) a következők:

- szerző(k),
- cím,
- kiadó,
- kiadási hely,
- kiadási év,
- tárgyszavak,
- szakszámok (ETO).

A szegedi Egyetemi Könyvtár ezzel az elektronikus úrlappal vár az interneten

A valódi könyvtári adatbázis ennél sokkal több mezővel dolgozik, mivel a nemzetközileg egységesített rekordformátum majd 1000 különféle mezőt tartalmazhat.

Nézzük, hogyan folyik a keresés!

Képzeld el, hogy Isaac Asimov „Én, a robot” című híres regényét akarjuk megkeresni a könyvtári adatbázisban. A modern számítógépes katalógus egy elektronikus űrlap kitöltését kéri tőlünk. Ez azt jelenti, hogy a szerző mezőben meg kell adnunk Asimov, a cím mezőben pedig mondjuk a „robot” szót.

A számítógép ezt úgy értelmezi, hogy „keresd a szerzőnél Asimovot, és hozzá azokat a könyveket, ahol a címben szerepel a robot szó”. A számítógép például talál 5 Asimovot tartalmazó rekordot, és 25 olyat, ahol a címben előfordul a „robot” szó, de a mindkét szempontnak megfelelő rekordok száma mondjuk csak kettő lesz. Ezek lesznek a keresett könyv adatait tartalmazó rekordok!

Keresd meg kedvenc szerzőidet különféle magyar katalógusokban az interneten!

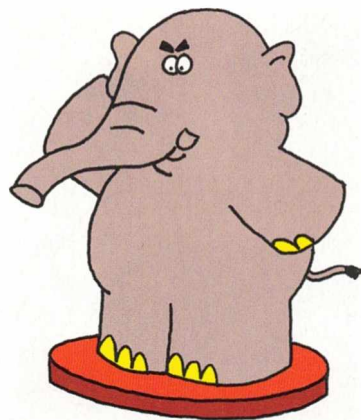
A kereséskor jó tudni néhány trükköt. A ragozó nyelveknél, mint amilyen a magyar is, elképesztő különbséget okoz, ha a cím részeként a „gazdaság” szóra keresünk, vagy ennek összes ragozott alakjára. Ezt a problémát az ún. **csonkolással** oldjuk meg, amikor is egy jellel (*, \$, % esetleg #) fejezzük be a keresett szóalakot. A gazdaság\$ keresés tehát megtalál minden így kezdődő szót (például gazdasági, gazdaságot, gazdaságnak stb.). A másik segítség lehet a bármely karaktert helyettesíteni tudó joker. Ez többnyire a ?. Például Jókainak régebben így is írták a nevét: Jókay. Ha így keressük: Jóka?, akkor mindkét alakot megtaláljuk.

A számítógép a könyvtárban többféle módon is jelen van, így érdemes áttekinteni, milyen funkciókat és hogyan lát el. Egy nagyobb könyvtárat veszünk alapul, mivel ott minden részlet tanulmányozható, de az egyes részfeladatokat kisebb könyvtárakban is hasonlóan oldják meg.

A könyvtári számítógépes rendszer

Kezdetben a gyors visszakereshetőség volt az elsődleges szempont, ezért a katalóguscédulákat vitték fel a gépre. Később kiderült, hogy az egyes munkaterületek egymással annyira összefüggenek, hogy érdemesebb a teljes könyvtári munkafolyamatot gépesíteni a könyv megvásárlásától a katalóguson át a kölcsönzőig.

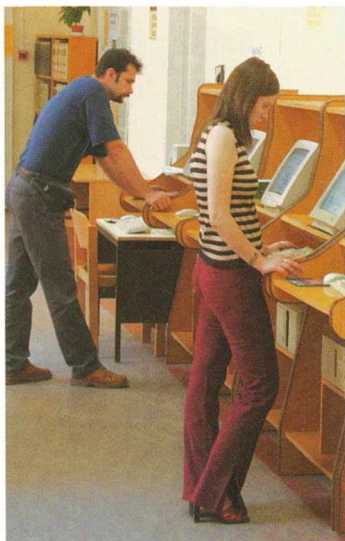
Ez számos előnnyel jár: amint a könyvtáros bevitte a rendszerbe egy újonnan megvásárolt könyv adatait, ez már azonnal látszik az olvasók terminálján is. Ha kiírod a raktári

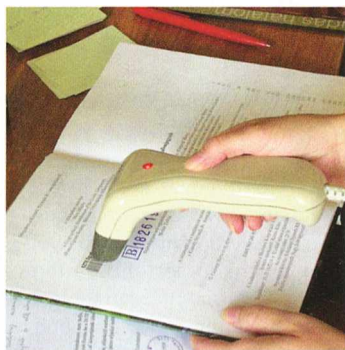
Ki írta? Mi is a címe?

Hallottad már?

Kevesen tudják, hogy az internet világhálózat korai szakaszában a nyilvános számítógépes könyvtári katalógusok voltak a legkeresettebb és legmegbízhatóbb hálózati szolgáltatások. Ennek az az oka, hogy a könyvtári számítógépes rendszereknek nagy biztonsággal kellett kiszolgálni a napi munkát a könyvtárakban, így állandóan fejlesztették azokat. Az interneten való elérhetőség csupán „mellékszolgáltatás” volt, de a belső könyvtári rendszer stabilitása garantálta az internetes elérhetőség biztonságát is. Ma már több ezer könyvtári katalógus található meg a hálózaton, köztük több tucat magyar is.

A korszerű könyvtár egyik legfontosabb ismérve: a számítógépes katalógus

Az olvasók vonalkódja és a könyvek összekapcsolja a dokumentumot és az olvasót, amikor kikölcsönözzük a könyvet

számát egy kártyára és kikéred a kölcsönzőbe, akkor a te személyi rekordodat összeköti a gép a könyv rekordjával. Ha valaki ezután ül csak le a terminál elé, neki már a rak-tári szám mellett villog a felirat: kikölcsönözve! Ha nem ilyen gyors a feldolgozás, akkor hamis információkat adhatna a rendszer.

A számítógépes katalógus

A könyvtárhasználó két főbb ponton találkozik a gépesítéssel a könyvtárban: a kölcsönzőben és a **számítógépes katalógusnál**.

A modern könyvtár számítógépes rendszere ugyanúgy elérhető az olvasótermi terminálról, mint a világ bármely részéről az interneten keresztül. Ez esetben a könyvtár nyitólapjáról elérhetővé kell tenni a könyvtári adatbázisokat, elsősorban a katalógust.

Gépesített kölcsönzés

A másik terület a kölcsönzés, ahol a felhasználó találkozik a számítógéppel. A kölcsönözni kívánt könyvben egy **vonalkód** van beragasztva, amelyik azt, és csakis azt azonosítja. A könyv adatait persze nem a vonalkód hordozza, hanem a vonalkód egy egyedi azonosító, melynek segítségével a rendszer megkeresi az adatbázisban a jellemzőket.

A könyvtáros beolvastatja a gépbe a vonalkódot, azaz megkeresi a könyv rekordját. Utána az olvasó adja át a saját kölcsönzőjegyét, amelyiken egy másik vonalkód van. A gép azt is beolvassa, megkeresi az olvasók adatbázisában. Ellenőrzi, hogy rendben van-e minden: nincs-e lejárt könyv, van-e tartozás. Ha semmi gond, akkor a két rekord, a könyvé és az olvasóé összekapcsolódik a kölcsönzési időre.

Hol találkozatsz a könyvtárakéhoz hasonló vonalkódos rendszerrel?

Látható, hogy az egész könyvtári műveletsort kezeli a gép. De ezzel még a könyvtári gépesítés nincs lezárva, a hálózat nem ér véget a könyvtár falainál, hanem összekapcsolja a modern könyvtárat az egész világgal.

? KÉRDÉSEK, FELADATOK

1. Milyen feladatokat lát el a számítógép a könyvtárban?
2. Mit kell tudni az adatok számítógépes visszakereséséhez a könyvtárban?
3. Mit kell tudni az adatbázis, a rekord és a mező fogalmáról egy számítógépes könyvkeresésnél?
4. Hogyan keresnél ismeretterjesztő könyvet a hobbidhoz?